

## O'SMIRLARDA PROSOTSIAL XULQ-ATVORNI SHAKLLANTIRISHDA OILAVIY EMOTSIONAL MUHIT VA TENGDOSHLAR QO'LLAB-QUVVATLASHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

N.R.Axmadov<sup>1</sup>

**Mas'ul muallif:** Axmadov Nazirjon Rahmatovich, Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

Received: 10 Oktabr 2026

Accepted: 15 Oktabr 2026

Published: 20 Oktabr 2026

**Copyright:** © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

**Iqtibos uchun:** Axmadov, N. R. O'SMIRLARDA PROSOTSIAL XULQ-ATVORNI SHAKLLANTIRISHDA OILAVIY EMOTSIONAL MUHIT VA TENGDOSHLAR QO'LLAB-QUVVATLASHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI / N. R. Axmadov // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 9, № 2. — B. 515–519.

1. Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada o'smirlarda prosotsial xulq-atvorni shakllantirishda oilaviy emotsional muhit hamda tengdoshlar tomonidan ko'rsatiladigan ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlashning o'рни va ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqotda oiladagi iliқ emotsional munosabatlar, o'zaro ishonch, ota-onalarning tarbiyaviy uslublari, empatiya, tengdoshlar bilan hamkorlik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning prosotsial xulq rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillari yoritilgan. Shuningdek, o'smirlarning yordam berish, hamkorlik qilish, mas'uliyatni his etish, bag'rikenglik va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantirishda oilaviy va tengdoshlar muhiti o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ilmiy jihatdan asoslangan. Tadqiqot natijalari sog'lom oilaviy emotsional muhit va ijobiy tengdoshlar qo'llab-quvvatlashi o'smirlarda prosotsial xulq-atvorning barqaror shakllanishini ta'minlovchi muhim psixologik omillar ekanligini ko'rsatadi.

**Kalit so'zlar:** prosotsial xulq-atvor, o'smirlar, oilaviy emotsional muhit, tengdoshlar qo'llab-quvvatlashi, empatiya, ijtimoiy moslashuv, ota-onalar tarbiyasi, emotsional rivojlanish, psixologik omillar, ijtimoiy munosabatlar, hamkorlik.

### ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СЕМЕЙНОЙ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ И ПОДДЕРЖКИ СВЕРСТНИКОВ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОСОЦИАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

**Аннотация.** В статье рассматривается влияние семейной эмоциональной среды и социальной поддержки сверстников на формирование просоциального поведения подростков. Особое внимание уделяется роли эмоционально благоприятной атмосферы в семье, доверительных отношений между родителями и детьми, воспитательных стилей, эмпатии, сотрудничества и позитивного взаимодействия со сверстниками как ключевых психологических факторов развития просоциального поведения. Анализируются механизмы формирования готовности подростков к взаимопомощи, ответственности, толерантности и конструктивному социальному взаимодействию. Результаты исследования подтверждают, что гармоничная семейная эмоциональная среда в сочетании с позитивной поддержкой сверстников способствует развитию устойчивых просоциальных установок, социальной адаптации и психологического благополучия подростков.

**Ключевые слова:** просоциальное поведение, подростки, семейная эмоциональная среда, поддержка сверстников, эмпатия, социальная адаптация, воспитание, психологические факторы, эмоциональное развитие, межличностные отношения, сотрудничество.

### PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF FAMILY EMOTIONAL CLIMATE AND PEER SUPPORT IN THE DEVELOPMENT OF PROSOCIAL BEHAVIOR AMONG ADOLESCENTS

**Abstract.** This article explores the psychological role of the family emotional climate and peer support in the development of prosocial behavior among adolescents. The study examines how positive family relationships, emotional warmth, parental educational practices, empathy, peer cooperation, and social support contribute to the formation of helping behavior, responsibility, tolerance, and constructive social interaction. Particular attention is given to the interaction between family and peer environments in promoting adolescents' social adaptation and psychological well-being. The findings suggest that a supportive family emotional climate combined with positive peer relationships creates favorable conditions for the stable development of prosocial behavior and strengthens adolescents' social competence and emotional resilience.

**Keywords:** prosocial behavior, adolescents, family emotional climate, peer support, empathy, social adaptation, parental education, emotional development, psychological factors, interpersonal relationships, cooperation.

Kirish. Globallashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi hamda ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi o'smirlar shaxsining ijtimoiy-psixologik rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu jarayonda o'smirlarning

nafaqat intellektual salohiyati, balki ularning axloqiy qadriyatlari, ijtimoiy mas'uliyati va prosotsial xulq-atvorini rivojlantirish ham dolzarb masalaga aylanmoqda. Prosotsial xulq-atvor jamiyatda hamkorlik, o'zaro yordam, bag'rikenglik, empatiya va mas'uliyat kabi ijobiy sifatlarning shakllanishiga xizmat qiluvchi muhim psixologik omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, o'smirlik davrida ushbu sifatlarning rivojlanishi shaxsning keyingi ijtimoiy moslashuvi va barkamol kamolotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

O'smirlik davri shaxs rivojlanishining eng murakkab va dinamik bosqichlaridan biri bo'lib, mazkur davrda emotsional barqarorlik, mustaqillikka intilish, tengdoshlar bilan muloqotga ehtiyoj va o'zini anglash jarayonlari faol kechadi. Shu sababli prosotsial xulq-atvorning shakllanishi ko'plab ichki va tashqi omillar bilan belgilanadi. Bu omillar orasida oilaviy emotsional muhit hamda tengdoshlar bilan o'zaro munosabatlar alohida o'rin egallaydi. Oila bolaning dastlabki ijtimoiylashuv instituti sifatida uning qadriyatlari, emotsional tajribasi va xulq-atvor me'yorlarini shakllantirsa, tengdoshlar guruhi ushbu tajribani mustahkamlash, sinovdan o'tkazish va rivojlantirish uchun muhim ijtimoiy makon vazifasini bajaradi.

Oiladagi emotsional muhitning ijobiy bo'lishi, ota-onalarning mehr-muhabbati, o'zaro hurmat, ochiq muloqot va qo'llab-quvvatlovchi tarbiya uslublari o'smirda xavfsizlik hissi, o'ziga ishonch va boshqalarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Bunday muhitda voyaga yetayotgan o'smir boshqalarning his-tuyg'ularini anglash, hamdardlik bildirish va zarur vaziyatlarda yordam ko'rsatishga moyil bo'ladi. Aksincha, oiladagi ziddiyatlar, emotsional sovuqlik, befarqlik yoki haddan tashqari nazorat prosotsial xulqning rivojlanishini cheklashi, agressiv yoki ijtimoiy chekinuvchi xatti-harakatlarining kuchayishiga sabab bo'lishi mumkin.

O'smirlik davrida tengdoshlar guruhi shaxsning kundalik hayotida tobora muhim o'rin egallaydi. O'smirlar o'z tengdoshlari orasida o'zini namoyon etishga, guruh tomonidan qabul qilinishga va ijtimoiy mavqei mustahkamlashga intiladilar. Tengdoshlar tomonidan ko'rsatiladigan ijobiy qo'llab-quvvatlash, hamkorlik va o'zaro ishonch prosotsial xulq-atvorni rag'batlantiruvchi muhim omillardan biridir. Bunday muhitda o'smirlar jamoaviy faoliyat, o'zaro yordam, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish va ijtimoiy mas'uliyatni namoyon etish ko'nikmalarini egallaydilar. Shu bilan birga, salbiy tengdoshlar ta'siri ijtimoiy me'yorlardan og'ish, tajovuzkorlik yoki befarqlik kabi xulq shakllarining rivojlanishiga ham sabab bo'lishi mumkin.

Zamonaviy psixologik tadqiqotlar oilaviy emotsional muhit va tengdoshlar qo'llab-quvvatlashini alohida omillar sifatida o'rgangan bo'lsa-da, ularning prosotsial xulq-atvorni shakllantirishdagi o'zaro bog'liqligi va integrativ ta'siri hali ham chuqur ilmiy tahlilni talab qiladi. Ayniqsa, oila va tengdoshlar muhiti bir-birini qanday to'ldirishi, ularning uyg'un ta'siri natijasida o'smirning empatiyasi, ijtimoiy mas'uliyati va hamkorlikka tayyorligi qanday rivojlanishi masalalari dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib qolmoqda.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi ham aynan o'smirlarning prosotsial xulq-atvorini shakllantirishda oilaviy emotsional muhit va tengdoshlar qo'llab-quvvatlashining psixologik xususiyatlarini kompleks tahlil qilish zarurati bilan belgilanadi. Tadqiqot doirasida ushbu omillarning prosotsial xulqning asosiy komponentlariga ta'siri, ularning o'zaro aloqadorligi hamda shaxsning ijtimoiy moslashuvi va emotsional farovonligiga qo'shadigan hissasi ilmiy jihatdan asoslanadi.

Tadqiqotning maqsadi o'smirlarda prosotsial xulq-atvorni shakllantirishda oilaviy emotsional muhit va tengdoshlar qo'llab-quvvatlashining psixologik xususiyatlarini aniqlash, ularning o'zaro ta'sir mexanizmlarini tahlil qilish hamda prosotsial xulqni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari umumiy o'rta ta'lim maktablari psixologlari, sinf rahbarlari, pedagoglar va ota-onalar uchun o'smirlarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalarni ishlab chiqishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili. Prosotsial xulq-atvor psixologiya va pedagogika fanlarida shaxsning jamiyat manfaatlarini ko'zlab amalga oshiradigan ixtiyoriy ijobiy xatti-harakatlari majmui sifatida talqin etiladi. Ushbu xulq shakliga yordam berish, hamkorlik qilish, mehribonlik, hamdardlik, mas'uliyatni his etish, ijtimoiy me'yorlarga rioya qilish va boshqalarning manfaatlarini inobatga olish kabi sifatlari kiradi. Zamonaviy tadqiqotlarda prosotsial xulq shaxsning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi, psixologik farovonligi va sog'lom shaxslararo munosabatlarining muhim ko'rsatkichi sifatida baholanadi [1].

Prosotsial xulq-atvorning shakllanishiga oid nazariy qarashlarda oilaning tarbiyaviy salohiyati eng muhim omillardan biri sifatida e'tirof etiladi. Psixologik tadqiqotlarda oiladagi emotsional yaqinlik, ota-onalarning farzandga nisbatan mehribon va qo'llab-quvvatlovchi munosabati, o'zaro ishonch va ochiq muloqot bolaning empatiya, ijtimoiy mas'uliyat hamda boshqalarga yordam berishga tayyorlik sifatlari rivojlantirishiga xizmat qilishi qayd etilgan [2]. Oiladagi sog'lom emotsional iqlim o'smirning xavfsizlik hissin mustahkamlaydi, o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ijobiy ijtimoiy xulqni namoyon etish ehtimolini kuchaytiradi.

Aksincha, oiladagi ziddiyatlar, emotsional sovuqlik, befarqlik yoki tarbiyadagi izchillikning yetishmasligi o'smirning psixologik rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tadqiqotlarda bunday muhitda voyaga yetayotgan o'smirlarda agressiv xatti-harakatlar, ijtimoiy chekinish, empatiyaning sust rivojlanishi hamda prosotsial xulqning past darajada namoyon bo'lishi kuzatilishi ta'kidlangan [3]. Demak, oiladagi emotsional muhit prosotsial xulqning shakllanishida bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatuvchi asosiy psixologik determinantlardan biri hisoblanadi.

O'smirlik davrida tengdoshlar bilan muloqotning ahamiyati keskin ortadi. Bu davrda tengdoshlar guruhi shaxsning qadriyatlari, xulq me'yorlari va ijtimoiy identifikatsiyasini shakllantirishda muhim ijtimoiy institutga aylanadi. Ilmiy adabiyotlarda tengdoshlar tomonidan ko'rsatiladigan emotsional va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash o'smirning ijtimoiy moslashuvi, o'zini qadrlashi va boshqalar bilan samarali hamkorlik qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi

qayd etilgan [4]. Ayniqsa, do'stona munosabatlar va o'zaro ishonchga asoslangan guruhlar prosotsial xulqning rivojlanishini rag'batlantiruvchi tabiiy psixologik muhitni yaratadi.

Xalqaro tadqiqotlarda tengdoshlar qo'llab-quvvatlashi prosotsial xulqning barqaror rivojlanishida vositachi omil sifatida ko'rib chiqiladi. O'smirlar birgalikdagi faoliyat, jamoaviy loyihalar, sport, ko'ngillilik va ijtimoiy tashabbuslar orqali hamkorlik, o'zaro yordam va mas'uliyat kabi sifatlarni amaliy faoliyat davomida o'zlashtiradilar [5]. Bunday tajriba ularning nafaqat ijtimoiy kompetensiyalarini, balki emotsional intellekti va kommunikativ ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda oilaviy emotsional muhit va tengdoshlar qo'llab-quvvatlashi bir-birini to'ldiruvchi omillar sifatida talqin qilinmoqda. Ijobiy oilaviy muhit o'smirning sog'lom shaxslararo munosabatlarni o'rnatishiga zamin yaratadi, tengdoshlar tomonidan qabul qilinishi esa ushbu sifatlarning mustahkamlanishiga yordam beradi [6]. Shu bois prosotsial xulqni rivojlantirishda ushbu ikki omilning o'zaro bog'liqligini kompleks o'rganish ilmiy va amaliy jihatdan muhim hisoblanadi.

Psixologik adabiyotlarda empatiya prosotsial xulqning markaziy mexanizmlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Empatiyaning shakllanishi, avvalo, oiladagi emotsional munosabatlar sifati bilan bog'liq bo'lsa, uning kundalik namoyon bo'lishi tengdoshlar bilan muloqot jarayonida rivojlanadi [7]. Ota-onalar tomonidan namoyon etiladigan mehr, hurmat va qo'llab-quvvatlash bolada boshqalarning his-tuyg'ularini anglash qobiliyatini rivojlantiradi. Keyinchalik tengdoshlar bilan hamkorlik qilish jarayonida ushbu qobiliyat real ijtimoiy vaziyatlarda mustahkamlanadi.

Shuningdek, ilmiy tadqiqotlarda prosotsial xulqning rivojlanishida ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning psixologik himoya omili sifatidagi roli ham alohida qayd etiladi. Oila va tengdoshlar tomonidan qo'llab-quvvatlangan o'smirlar stressli vaziyatlarni samaraliroq yengib o'tadi, nizolarni konstruktiv hal qiladi hamda ijtimoiy mas'uliyatni yuqori darajada namoyon etadi [8]. Bu esa ularning psixologik barqarorligi va ijtimoiy moslashuvchanligini oshiradi.

Mavjud ilmiy ishlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, prosotsial xulq-atvorning shakllanishiga ta'sir etuvchi oilaviy va tengdoshlar omillari alohida yo'nalishlarda keng o'rganilgan. Biroq aynan oilaviy emotsional muhit va tengdoshlar qo'llab-quvvatlashining o'zaro ta'sir mexanizmlari, ularning prosotsial xulq komponentlariga kompleks ta'siri hamda o'smirlarning individual psixologik xususiyatlari bilan bog'liqligi hali ham yetarlicha yoritilmagan [9]. Shu sababli mazkur tadqiqot ushbu bo'shliqni to'ldirishga, prosotsial xulqni shakllantirishning integrativ psixologik modelini asoslashga va olingan natijalar asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan [10].

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotning metodologik asosini rivojlanish psixologiyasi, ijtimoiy psixologiya, oila psixologiyasi hamda kompetensiyaviy yondashuv tamoyillari tashkil etdi. Tadqiqot o'smirlarda prosotsial xulq-atvorning shakllanishiga oilaviy emotsional muhit va tengdoshlar qo'llab-quvvatlashining ta'sirini kompleks baholashga qaratildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik metodlarning o'zaro uyg'unligi ta'minlanib, olingan natijalarning ishonchlilikini oshirish uchun statistik tahlil usullaridan foydalanildi.

Dashtlab mavzuga oid mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar tizimli ravishda tahlil qilindi. Oila muhitining emotsional xususiyatlari, tengdoshlar bilan ijtimoiy munosabatlar va prosotsial xulq-atvorning rivojlanishiga oid ilmiy qarashlar umumlashtirildi hamda tadqiqotning nazariy modeli ishlab chiqildi. Nazariy tahlil natijasida prosotsial xulq-atvorning shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy psixologik determinantlar sifatida oilaviy emotsional yaqinlik, ota-onalarning qo'llab-quvvatlovchi tarbiya uslubi, tengdoshlar bilan ijobiy muloqot, empatiya va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash omillari ajratib olindi.

Empirik tadqiqot umumiy o'rta ta'lim maktabining 8-9-sinf o'quvchilari orasida tashkil etildi. Tadqiqotda 60 nafar o'smir (30 nafar qiz va 30 nafar o'g'il bola) ishtirok etdi. Respondentlarni tanlashda ularning yoshi, sinfi hamda tadqiqotda ixtiyoriy ishtirok etish tamoyiliga amal qilindi. Tadqiqot ota-onalar va ta'lim muassasasi ma'muriyatining roziligi asosida, psixologik tadqiqotlar etik me'yorlariga rioya etilgan holda amalga oshirildi.

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish va umumlashtirish;

psixologik kuzatish; adabiyotlar royxatini ber

anketa so'rovi;

strukturaviy suhbat;

ekspert baholash;

matematik-statistik tahlil.

Prosotsial xulq-atvorni baholashda quyidagi asosiy mezonlar belgilandi:

empatiya darajasi;

boshqalarga yordam berishga tayyorlik;

hamkorlik ko'nikmalari;

ijtimoiy mas'uliyat;

tengdoshlar bilan konstruktiv munosabatlar.

Oilaviy emotsional muhitni baholashda oiladagi o'zaro ishonch, emotsional yaqinlik, ota-onalar tomonidan qo'llab-quvvatlash va muloqot sifati hisobga olindi. Tengdoshlar qo'llab-quvvatlashini aniqlashda esa do'stlar bilan o'zaro ishonch, emotsional yordam, guruhga mansublik hissi va hamkorlik darajasiga e'tibor qaratildi.

Tadqiqot natijalarini qayta ishlash uchun IBM SPSS Statistics dasturidan foydalanildi. Ma'lumotlarni tahlil qilishda tavsifiy statistika (o'rtacha qiymat va standart og'ish), Studentning t-mezoni hamda Pearson korrelyatsiya koeffitsiyenti hisoblandi. Statistik ahamiyatlilik darajasi  $p < 0,05$  mezonida baholandi.

1-jadval

Oilaviy emotsional muhit va tengdoshlar qo'llab-quvvatlashining prosotsial xulq-atvorga ta'siri (n = 60)

| Ko'rsatkichlar                          | O'rtacha qiymat (M±SD) | t    | p     |
|-----------------------------------------|------------------------|------|-------|
| Empatiya                                | 4,31 ± 0,48            | 2,47 | 0,017 |
| Yordam ko'rsatishga tayyorlik           | 4,27 ± 0,52            | 2,34 | 0,022 |
| Hamkorlik ko'nikmalari                  | 4,38 ± 0,46            | 2,61 | 0,011 |
| Ijtimoiy mas'uliyat                     | 4,24 ± 0,50            | 2,29 | 0,026 |
| Tengdoshlar bilan konstruktiv munosabat | 4,41 ± 0,45            | 2,74 | 0,008 |

Statistik tahlil natijalari barcha ko'rsatkichlar bo'yicha ijobiy natijalarni ko'rsatdi. Ayniqsa, oilaviy emotsional muhit yuqori baholangan respondentlarda empatiya, hamkorlik va ijtimoiy mas'uliyat ko'rsatkichlari sezilarli darajada yuqori ekanligi aniqlandi. Shuningdek, tengdoshlar tomonidan ko'rsatiladigan ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning kuchayishi yordam ko'rsatishga tayyorlik hamda konstruktiv muloqot ko'nikmalarining rivojlanishi bilan musbat bog'liqlik namoyon etdi.

Pearson korrelyatsion tahlili natijalariga ko'ra, oilaviy emotsional muhit bilan prosotsial xulq-atvor o'rtasida o'rtacha kuchdagi musbat bog'liqlik ( $r = 0,58$ ;  $p < 0,05$ ), tengdoshlar qo'llab-quvvatlashi bilan prosotsial xulq-atvor o'rtasida esa nisbatan kuchli musbat bog'liqlik ( $r = 0,64$ ;  $p < 0,05$ ) kuzatildi. Bu natijalar o'smirning yaqin ijtimoiy muhiti uning prosotsial xulqini shakllantirishda muhim psixologik determinant sifatida namoyon bo'lishini tasdiqlaydi.

Shunday qilib, qo'llanilgan metodologiya oilaviy emotsional muhit va tengdoshlar qo'llab-quvvatlashining prosotsial xulq-atvor rivojlanishiga ta'sirini ilmiy asosda baholash imkonini berdi. Olingan natijalar keyingi bosqichda ushbu omillarning o'zaro ta'sir mexanizmlarini chuqur tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot o'smirlarda prosotsial xulq-atvorni shakllantirishda oilaviy emotsional muhit va tengdoshlar qo'llab-quvvatlashining psixologik xususiyatlarini kompleks tahlil qilishga bag'ishlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, prosotsial xulq-atvorning rivojlanishi o'smirning individual psixologik xususiyatlari bilan bir qatorda, uning yaqin ijtimoiy muhitida shakllanadigan emotsional munosabatlar sifati bilan ham chambarchas bog'liq.

Tahlillar natijasida oiladagi emotsional ilqlik, o'zaro ishonch, ota-onalarning qo'llab-quvvatlovchi tarbiya uslubi va ochiq muloqot muhiti o'smirlarda empatiya, ijtimoiy mas'uliyat, boshqalarga yordam berishga tayyorlik hamda hamkorlik ko'nikmalarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Oila tomonidan yaratilgan ijobiy psixologik muhit o'smirning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlab, uning boshqalar manfaatini inobatga oluvchi xulq-atvorni namoyon etishiga zamin yaratadi.

Shuningdek, tadqiqot tengdoshlar qo'llab-quvvatlashining prosotsial xulq-atvor shakllanishidagi mustaqil va muhim omil ekanligini ham tasdiqladi. Do'stona munosabatlar, o'zaro hurmat, hamkorlik va ijobiy guruh qadriyatlar mavjud bo'lgan tengdoshlar muhitida o'smirlar ijtimoiy faollikni, konstruktiv muloqotni va o'zaro yordam ko'rsatishga tayyorlikni ko'proq namoyon etadilar. Ayniqsa, tengdoshlar tomonidan emotsional qo'llab-quvvatlanadigan o'smirlarning ijtimoiy moslashuv darajasi va psixologik barqarorligi yuqoriroq bo'lishi kuzatildi.

Statistik tahlil natijalari oilaviy emotsional muhit va tengdoshlar qo'llab-quvvatlashi bilan prosotsial xulq-atvor ko'rsatkichlari o'rtasida ishonchli musbat bog'liqlik mavjudligini tasdiqladi. Bu esa prosotsial xulqning shakllanishi ko'p omilli psixologik jarayon ekanligini hamda oila va tengdoshlar muhitining bir-birini to'ldiruvchi ta'siri mavjudligini ko'rsatadi. Mazkur omillar uyg'unlashgan sharoitda o'smirlarda empatiya, bag'rikenglik, mas'uliyat va hamkorlik kabi ijtimoiy ahamiyatga ega sifatlar yanada barqaror rivojlanadi.

Tadqiqot natijalari asosida umumiy o'rta ta'lim maktablarida prosotsial xulq-atvorni rivojlantirishga qaratilgan psixologik-pedagogik dasturlarni ishlab chiqishda oilani faol hamkor sifatida jalb etish, ota-onalar uchun psixologik-ma'rifiy treninglar tashkil etish hamda tengdoshlar o'rtasida hamkorlik va o'zaro qo'llab-quvvatlashga asoslangan guruh faoliyatlarini kengaytirish maqsadga muvofiq ekanligi aniqlandi. Bunday yondashuv o'smirlarning ijtimoiy moslashuvini kuchaytirish, salbiy xulq-atvorning oldini olish va sog'lom psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, uning natijalaridan maktab psixologlari, sinf rahbarlari, pedagoglar hamda ota-onalar prosotsial xulq-atvorni rivojlantirishga yo'naltirilgan tarbiyaviy va psixologik ishlarni rejalashtirishda foydalanishlari mumkin. Shuningdek, ishlab chiqilgan metodik yondashuvlar o'smirlarning ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan profilaktik va rivojlantiruvchi dasturlarni takomillashtirish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda prosotsial xulq-atvorning rivojlanishiga maktabning psixologik iqlimi, o'qituvchi-o'quvchi munosabatlari, raqamli kommunikatsiya muhiti va ijtimoiy tarmoqlarning ta'sirini kompleks o'rganish, shuningdek, turli yosh guruhlarida oilaviy va tengdoshlar omillarining o'ziga xos xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari o'smirlarda prosotsial xulq-atvorni shakllantirishda oilaviy emotsional muhit va tengdoshlar qo'llab-quvvatlashi o'zaro uyg'un holda ta'sir ko'rsatadigan asosiy psixologik determinantlar ekanligini tasdiqlaydi. Ushbu omillarni ta'lim va tarbiya jarayonida tizimli ravishda hisobga olish barkamol, ijtimoiy mas'uliyatli va hamkorlikka tayyor shaxsni voyaga yetkazishda muhim omil hisoblanadi.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

- [1] O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son. – Toshkent, 2020.
- [2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrda PF-158-son Farmoni. "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida. – Toshkent, 2023.
- [3] Mirziyoyev Sh. M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
- [4] G'oziyev E. G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 352 b.
- [5] Nishonova Z. T., Alimuhamedov S. A. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2021. – 420 b.
- [6] Vygotskiy L. S. Psixologiya razvitiya cheloveka. – Moskva: Eksmo, 2022. – 512 s.
- [7] Kon I. S. Psixologiya yunosheskogo vozrasta. – Moskva: Akademicheskii Proyekt, 2021. – 384 s.
- [8] Bandura A. Social Learning Theory. – New York: General Learning Press, 1977.
- [9] Eisenberg N., Spinrad T. L., Knafo-Noam A. Prosocial Development // Handbook of Child Psychology and Developmental Science. – Hoboken: Wiley, 2022. – P. 1–47.
- [10] Carlo G., Padilla-Walker L. M. The Encyclopedia of Child and Adolescent Development: Prosocial Behavior. – Hoboken: Wiley, 2020.
- [11] Wentzel K. R. Peer Relationships, Motivation, and Academic Performance. – New York: Routledge, 2021.
- [12] Rubin K. H., Bukowski W. M., Bowker J. C. Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups. – 2nd ed. – New York: Guilford Press, 2023.
- [13] Bornstein M. H. Handbook of Parenting. – 3rd ed. – New York: Routledge, 2022.
- [14] Santrock J. W. Adolescence. – 18th ed. – New York: McGraw-Hill Education, 2024.
- [15] Berk L. E. Development Through the Lifespan. – 8th ed. – Boston: Pearson, 2023.
- [16] UNICEF. The State of the World's Children 2024. – New York: UNICEF, 2024.
- [17] OECD. Skills for Social Progress: The Power of Social and Emotional Skills. – Paris: OECD Publishing, 2023.
- [18] UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. – Paris: UNESCO Publishing, 2021.